

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ – ΜΕΛΕΤΕΣ

ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΗΛΙΚΙΑ 6 – 15 ΧΡΟΝΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΕΡΑΜΑΤΟΣ Κοινωνικοί και Πολιτιστικοί παράγοντες

Ρ. Παπαθεοφίλου

Ψυχίατρος – Παιδοψυχίατρος

Ν. Μακαρῶνας

Ειδικευόμενος Παιδοψυχίατρος

Μ. Κοζαδίνος

Κοινωνικός Λειτουργός

Ιατροπαιδαγωγική Υπηρεσία ΚΨΥ Πειραιά

Εισαγωγή

Σύμφωνα με τον ορισμό της UNESCO, όπως διαμορφώθηκε στη γενική συνδιάσκεψη του '78, αναλφάβητο είναι το άτομο που δεν έχει αποκτήσει τις αναγκαίες γνώσεις και ικανότητες για την άσκηση όλων των δραστηριοτήτων για τις οποίες η γνώση της ανάγνωσης, της γραφής και της αριθμητικής είναι απαραίτητες, ώστε να μπορεί να αναλάβει με αποτελεσματικότητα ένα ρόλο μέσα στην κοινότητα και να συμμετέχει ενεργά στη ζωή της χώρας του.

Διακρίνονται δύο κατηγορίες αναλφάβητων:

- α) οι οργανικά αναλφάβητοι, εκείνοι δηλ. που δεν διδάχτηκαν ποτέ γραφή και ανάγνωση, και
- β) οι λειτουργικά αναλφάβητοι, εκείνοι που διδάχτηκαν γραφή και ανάγνωση αλλά στη συνέχεια δεν χρησιμοποίησαν και δεν καλλιέργησαν τις γνώσεις που απέκτησαν με αποτέλεσμα αυτές να ατονήσουν και να αδρανοποιηθούν.

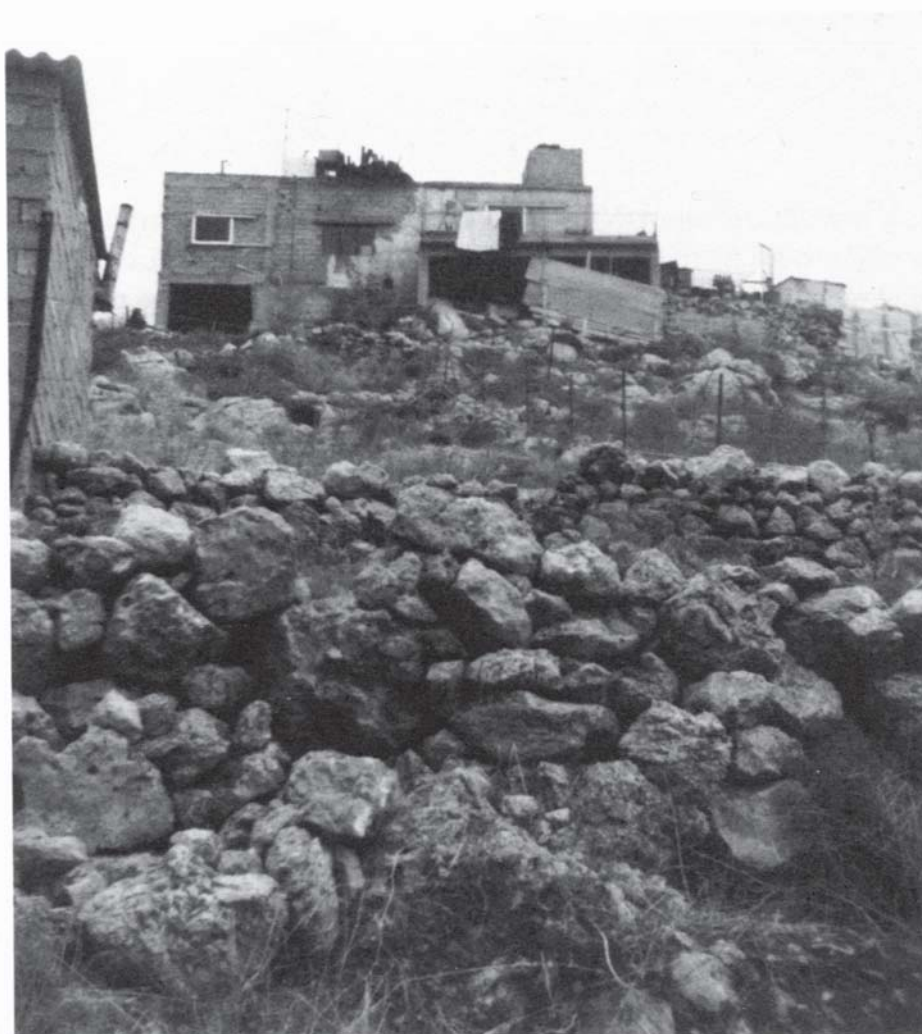
Η ύπαρξη και διατήρηση του αναλφαβητισμού αποτελεί τροχοπέδη για την ανάπτυξη και εμποδίζει χιλιάδες άνδρες και γυναίκες να πάρουν τις τύχες τους στα χέρια τους. Τα άτομα αυτά μειονεκτούν σε πολλές περιπτώσεις της καθημερινής ζωής: στα καταστήματα, στη συγκοινωνία, στις τράπεζες, στο να μπορούν να διαβάσουν οδηγίες χρήσης κάποιου μηχανήματος κ.λπ.

Στις αγροτικές περιοχές, ο αναλφάβητος πληθυσμός δυσκολεύεται να χρησιμοποιήσει σύγχρονα τεχνολογικά εργαλεία και να ακολουθήσει προηγμένες συλλογικές μεθόδους καλλιέργειας, ώστε να βελτιώσει την παραγωγή του. Οι αναλφάβητοι γονείς αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην ανατροφή των παιδιών, στην αγωγή και τη μόρφωσή τους. Δεν μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά στο σχολείο, με συνέπεια την τάση αναπαραγωγής του φαινομένου.

Στην Ελλάδα, σύμφωνα με τα στοιχεία της στατιστικής του 1981, για τις ηλικίες του γενικού πληθυσμού > 15 χρόνων, το σύνολο των αναλφάβητων είναι 23,20 % (με οργανικά αναλφάβητους 9,40 % και λειτουργικά 13,80 %).

Επιλέξαμε το Πέραμα για έρευνα γιατί είναι μια περιοχή με πολλές γεωγραφικές, πληθυσμιακές και πολιτιστικές ιδιαιτερότητες. Στην εικοσαετία 1955 – 75 αποτέλεσε τον πρώτο σταθμό εσωτερικής μετανάστευσης. Οι νεοεισερχόμενοι καταπατούσαν μικρές εκτάσεις πάνω στο βουνό και κατασκεύαζαν πρόχειρα καταλύματα, χωρίς τους στοιχειώδεις όρους υγιεινής διαβίωσης.

Η απασχόληση των περισσότερων κατοίκων δεν ήταν σταθερή. Οι γυναίκες ιδιαίτερα είχαν πάρα πολύ χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και συνήθως δεν εργάζονται έξω από το σπίτι. Παντρεόντουσαν μικρές και έκαναν πολλά παιδιά. Σε γενικές γραμμές, το κοινωνικο-πολιτιστικό και μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων της περιοχής ήταν πολύ χαμηλό και η εκτίμηση για την εκπαίδευση μηδαμινή. Γι' αυτό το λόγο, σταματούσαν και σταματούν τα παιδιά τους από το σχολείο με την πρώτη ευκαιρία.

Εικόνα 1. Έλλειψη δρόμων.

Από τη δουλειά της Ιατροπαιδαγωγικής Υπηρεσίας στην περιοχή την τελευταία 10ετία, διαπιστώνεται ότι οι μαθησιακές δυσκολίες είναι πολύ συχνότερες από ότι σ' άλλους Δήμους. Το ίδιο ισχύει και για τον αναλφαβητισμό.

Σκοπός

Σκοπός της έρευνας αυτής είναι η διερεύνηση του αναλφαβητισμού στη περιοχή του Περάματος. Πιο συγκεκριμένα, να βρεθούν τα παιδιά ηλικίας μέχρι 15 χρόνων (χρονικό πλαίσιο που υπάγεται στην 9ετή υποχρεωτική εκπαίδευση) που σταμάτησαν το σχολείο, ούτως ώστε να διαπιστωθούν οι λόγοι που δεν επέτρεψαν τη συνέχιση της φοίτησής τους. Οι λόγοι αυτοί, μπορεί να είναι σχετικοί με το κοινωνικο-πολιτιστικό περιβάλλον, με μεθόδους διδασκαλίας στα σχολεία, με αντικειμενικά προβλήματα των ίδιων των παιδιών, όπως νοητική καθυστέρηση, δυσλεξία ή τέλος, συνδυασμοί όλων αυτών.

Η διερεύνηση αυτή θα βοηθήσει:

- α) στη διαλεύκανση των προβλημάτων
- β) στην υποβολή των πορισμάτων σε αρμόδιους φορείς, ώστε να γίνει η σχετική νομοθετική ρύθμιση
- γ) στον προγραμματισμό και σχεδιασμό κατάλληλων υπηρεσιών για αντιμετώπιση του προβλήματος, δεδομένου ότι η ΕΟΚ χρηματοδοτεί ανάλογα προγράμματα.

Η υπόθεση που κάναμε, ξεκινώντας την έρευνά μας ήταν:

Ο αναλφαβητισμός σαν φαινόμενο άμεσα συνδεδεμένο με το μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο της οικογένειας ή του ευρύτερου κοινωνικού χώρου, θα είναι μεγαλύτερος στο Πέραμα από ότι σ' αστικές περιφέρειες.

Αν αυτό αποδειχθεί αληθινό, τότε θα πρέπει να καταβληθούν ιδιαίτερες προσπάθειες σε υποβαθμισμένες κυρίως περιοχές για την αντιμετώπισή του, αφού είναι γνωστό ότι δυνητικά μπορεί να οδηγήσει σε πολλαπλή κοινωνική παθολογία.

Υλικό και μέθοδος

Δεδομένου ότι τα τελευταία χρόνια όλα σχεδόν τα παιδιά εγγράφονται στο Δημοτικό, επιλέξαμε μεθοδολογικά να ακολουθήσουμε τα παρακάτω βήματα:

- α. Διαχρονική μελέτη παιδιών, δύο συνεχόμενων σχολικών ετών παρακολουθώντας τα από την αρχή του Δημοτικού μέχρι και το Γυμνάσιο.
- β. Εξεύρεση των παιδιών που διέκοψαν σε κάποια φάση τη σχολική τους εκπαίδευση και εξέτασέ τους με ημιδομημένο ερωτηματολόγιο παραλλαγή του ερωτηματολογίου M. Rutter για εφήβους, που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα της νήσου Wight – καθώς και τη συλλογή κοινωνικο-πολιτιστικών πληροφοριών, από Κοινωνικό Λειτουργό. Η εξεύρεση των παιδιών που σταμάτησαν, έγινε συγκρίνοντας καταστάσεις φοιτούντων παιδιών που σταμάτησαν από τα 10 Δημοτικά σχολεία (8 δημόσια και 2 ιδιωτικά), με αυτές των Γυμνασίων και για πληθυσμό 400 περίπου παιδιών για κάθε σχολική χρονιά.

γ. Σύγκριση των παιδιών αυτών που σταμάτησαν το σχολείο, με τυχαίο δείγμα παιδιών που συνεχίζουν στα σχολεία Περάματος, καθώς και σύγκριση με παιδιά που συνεχίζουν να φοιτούν σε σχολεία αστικών περιοχών, και

δ. Σύγκριση των αποτελεσμάτων, με τα υπάρχοντα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας κατά την απογραφή '81 στο γενικό πληθυσμό της χώρας.

Οι δυσκολίες που συναντήσαμε στη συλλογή των στοιχείων, μπορούν να συνομεισθούν ως εξής:

- α) Πολλά παιδιά δεν είναι εγγεγραμμένα στα δημοτολόγια του Δήμου γιατί δεν γεννήθηκαν στην περιοχή.
- β) Τα εγγεγραμμένα παιδιά χρεώνονται σε οικογενειακές μερίδες και η ανεύρεσή τους κατά χρόνο γεννήσεως ήταν πολύ δύσκολη, επειδή οι κατάλογοι που είχαν ετοιμαστεί για τα σχολεία είχαν καταστραφεί.
- γ) Εδαφολογικές ιδιαιτερότητες της περιοχής: συγκεκριμένα, μεγάλο τμήμα της περιοχής που είναι πάνω στο βουνό, είναι εκτός σχεδίου πόλης, με αποτέλεσμα να υπάρχει ασαφής χάραξη οδών, έλλειψη αρίθμησης σπιτιών, μεγάλες αποστάσεις μεταξύ των κατοικιών έτσι ώστε, οι άνθρωποι να μη γνωρίζονται ή να αποφεύγουν να δίδουν πληροφορίες για το γείτονά τους, και

Εικόνα 2. Πρωτόγονες συνθήκες κατοικίες.

δ) Επιφυλακτική στάση, στο αρχικό τουλάχιστον στάδιο συνεργασίας με τις οικογένειες, λόγω των ποινικών κυρώσεων που συνεπάγεται η διακοπή της 9ετους υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Ευρήματα

1. Διακοπή στη φοίτηση

Τα ευρήματα της έρευνας που παρουσιάζονται, αφορούν τα παιδιά που ξεκίνησαν δημοτικό τη σχολική χρονιά 1980 – 81 (N εγγραφών Α' δημοτικού 404). Κατά τη διάρκεια της εξαετούς φοίτησής τους στο δημοτικό σχολείο διαπιστώθηκαν.

- Για 6 παιδιά (1,5%) δεν μπορέσαμε να έχουμε επαρκείς πληροφορίες από τα μητρώα των σχολείων (για το αν διέκογαν ή μεταγράφηκαν).
- Για το υπόλοιπο 98,5% των παιδιών δεν υπήρξε καμιά διακοπή φοίτησης.
- 143 περιπτώσεις μεταγραφών σε σχολεία εντός περιοχής Περάματος (ποσοστό 35,4%).
- 17 περιπτώσεις μεταγραφών σε σχολεία εκτός Περάματος (4,2%).

Αναζητώντας τα παιδιά του δείγματος που διέκογαν τη φοίτησή τους στη διάρκεια της Α' γυμνασίου (τη σχολική χρονιά 1986 – 87) βρήκαμε και άλλη μία ομάδα 82 παιδιών (διετών ή τριετών σε κάποια τάξη του δημοτικού ή του γυμνασίου) που διέκογαν και αυτά τη φοίτησή τους στην Α' γυμνασίου.

Αναλύοντας λοιπόν συνολικά τη σχολική χρονιά 1986 – 87, στην Α' γυμνασίου και στα 523 παιδιά που θα έπρεπε να φοιτούν (σύμφωνα με τα μαθητολόγια των γυμνασίων) έχουμε:

- 405 παιδιά (77,44%) που φοιτούν κανονικά
- 36 παιδιά (6,88%) του δείγματος που εξετάζουμε που διέκογαν
- 82 παιδιά (15,68%) διετείς ή τριετείς παλαιότερων ετών που διέκογαν επίσης.

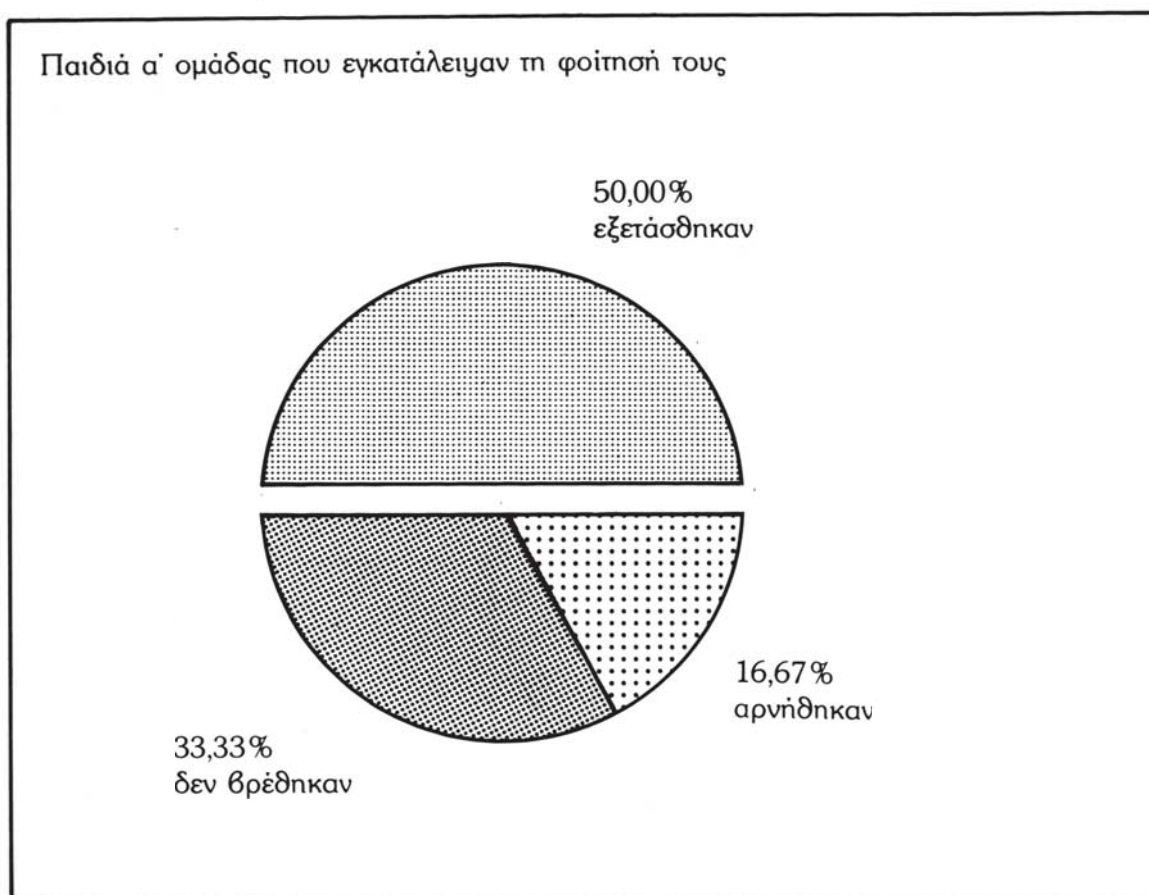
Συνολικά λοιπόν, έχουμε 118 παιδιά που ενώ θα έπρεπε, δεν φοιτούν στην Α' Γυμνασίου τη δεδομένη σχολική χρονιά (ποσοστό 22,5%).

Στα 404 παιδιά της ομάδας που εξετάζουμε διαπιστώσαμε ότι, 36 από αυτά διέκογαν τη φοίτησή τους κατά τη διάρκεια της χρονικής περιόδου από το τέλος της ΣΤ' δημοτικού μέχρι και το τέλος της Α' γυμνασίου (ποσοστό 9,3%). Δεν βρήκαμε να υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά που να αφορά το φύλο. Από τα 36 αυτά παιδιά εξετάσαμε τα 18 (50%) και συνεργαστήκαμε με τις οικογένειές τους. Άλλες 6 οικογένειες (16,67%) που προσεγγίσαμε απέφυγαν να συνεργαστούν με εύσχημο τρόπο και 12 οικογένειες δεν βρέθηκαν γιατί δεν είχαν δώσει ακριβείς διευκύνσεις στα σχολεία και δεν τις ήξερε κανένας στην περιοχή (πίνακας 1).

2. Δημογραφικά στοιχεία - οικογένειες - σχολεία (N=18)

α. Δομή οικογένειας

Οι οικογένειες που είδαμε ήταν στο σύνολό τους «συζυγικές» ανεξάρτητα αν τα παιδιά προέρχονται απ'αυτό ή άλλο γάμο. Ήταν απομονωμένες από τον κοινωνικό περίγυρο και συγκεντρωτικές στη δομή τους.

Πίνακας 1.

Σε δύο περιπτώσεις μόνο αναφέρθηκε εμπλοκή με υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης, που αφορούσαν οικογενειακούς καυγάδες και αποπλάνηση ανηλίκου.

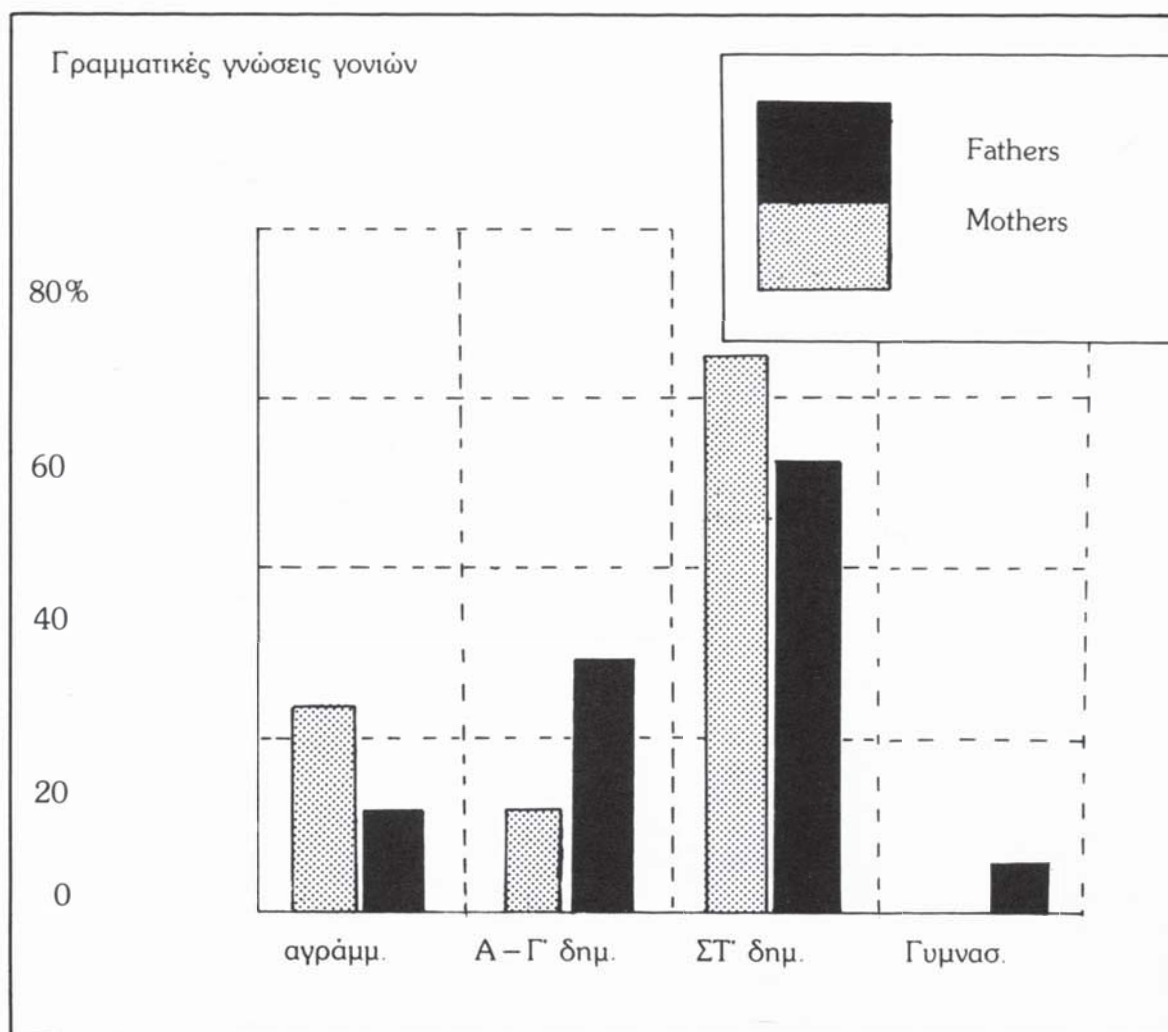
β. Μορφωτικό επίπεδο γονιών.

Το 94,2% των πατεράδων έχουν γραμματικές γνώσεις μέχρι και ΣΤ' δημοτικού και το 5,8% τριτάξιου γυμνασίου. Όλες οι μητέρες είχαν γνώσεις μέχρι και ΣΤ' δημοτικού (Αναλυτικά στοιχεία στον πίνακα 2). Το 80% των γονιών δεν διαβάζει πολιτική εφημερίδα αλλά ούτε και αθλητική σε ποσοστό 90% (πίνακας 3).

γ. Επάγγελμα γονιών

Το επάγγελμα των πατεράδων είναι ανειδίκευτοι εργάτες, κύρια στη ναυπηγοεπισκευαστική ζώνη, τεχνίτες, εμπορευόμενοι ή κατώτερο πλήρωμα σε καράβια. Καμιά μητέρα δεν δουλεύει έξω από το σπίτι, παρά τα οικονομικά προβλήματα της οικογένειας.

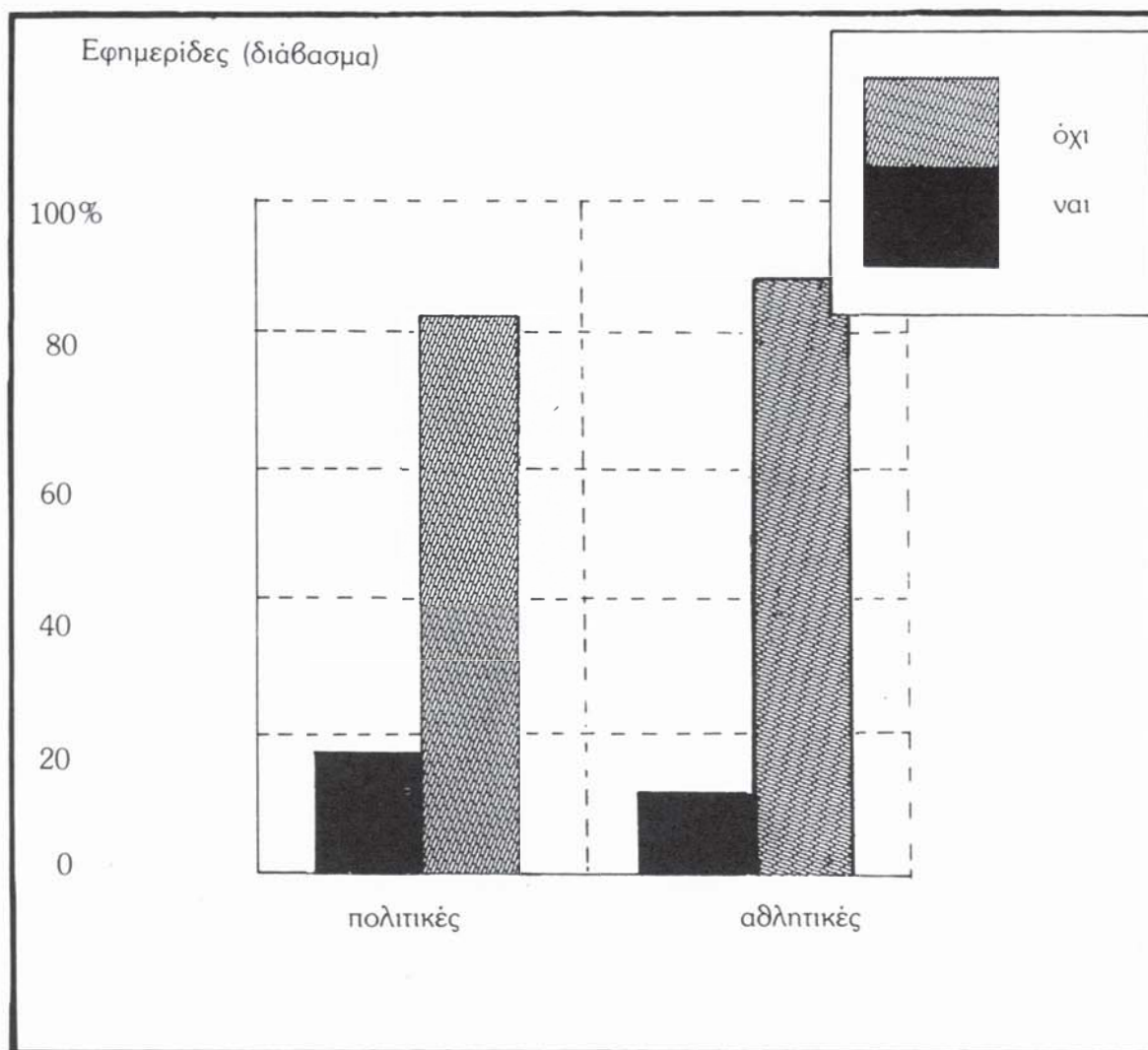
Πίνακας 2.

δ. Αριθμός παιδιών στην οικογένεια

Ο αριθμός παιδιών στις οικογένειες αυτές κυμαίνεται από 1 έως 7 (μ.ο. 3,055 SD 1,66).

ε. Κατοικία

Η μέση πυκνότητα κατοίκησης, όπως αυτή εκφράζεται από το λόγο άτομα ανά δωμάτιο, είναι 1,94. Αξίζει να σημειωθεί ότι ένα 4άρι για παράδειγμα μπορεί να έχει συνολικό εμβαδόν μικρότερο των 50 τ.μ. Μιλάμε δηλαδή για πυκνότητα κατοίκησης 1,94 ατόμων ανά δωμάτιο, δωμάτιο όμως πάρα πολύ μικρό, που κάνει το λόγο αυτό ακόμα πιο εντυπωσιακό.

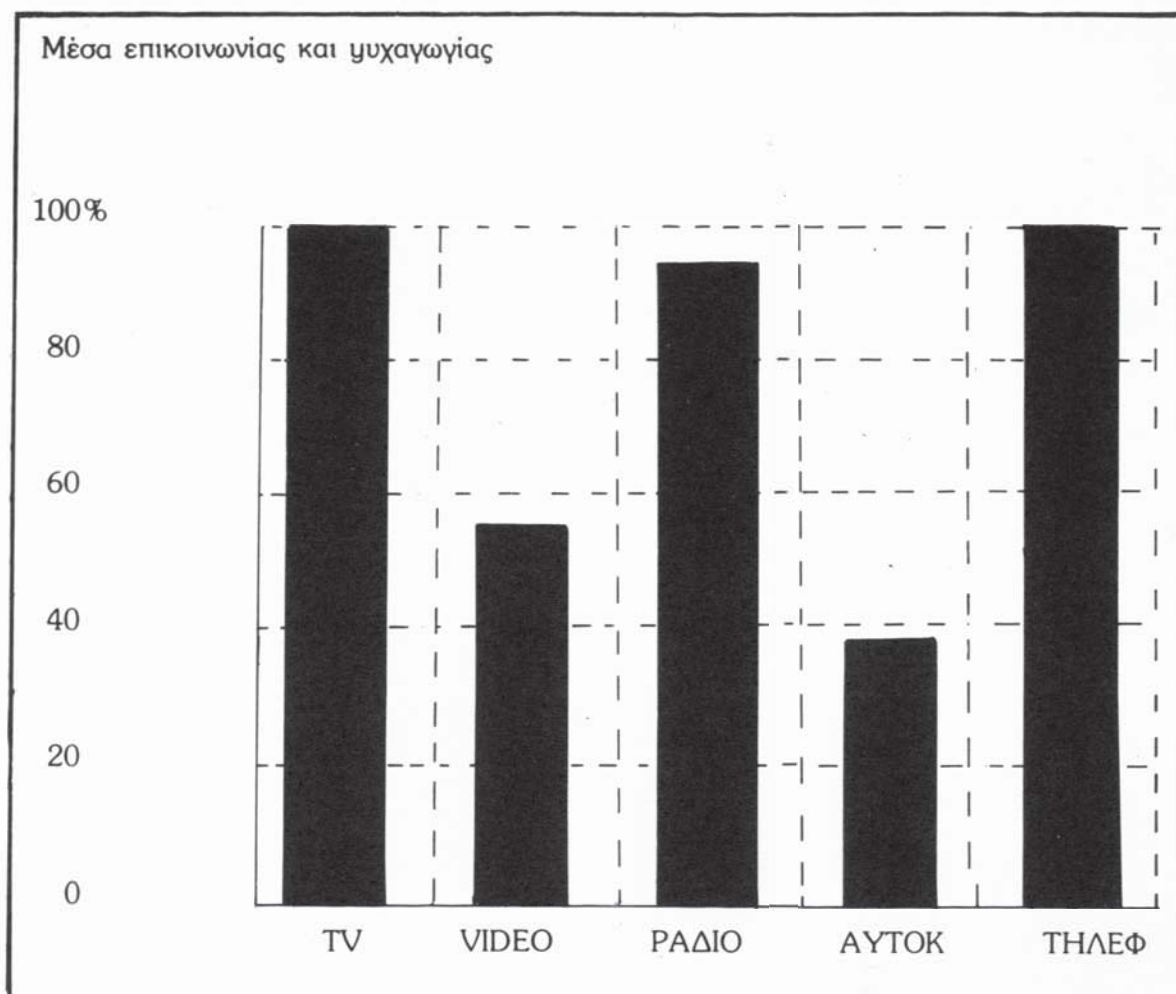
Πίνακας 3.

Οικιακός εξοπλισμός: Τα πρώην αυθαίρετα, της μέχρι πρόσφατα εκτός σχεδίου περιοχής, ήταν στο σύνολο τους κατασκευασμένα με πρόχειρα οικοδομικά υλικά (τοίχοι από τσιμεντόλιδους, στέγη ελενίτ, χωρίσματα δωματίων από νοβοπάν). Σχεδόν σ'όλες τις περιπτώσεις που είδαμε τα δωμάτια εξυπηρετούσαν πολλές χρήσεις ταυτόχρονα π.χ. η κουζίνα είναι συνήθως και υπνοδωμάτιο για κάποιο ή κάποια μέλη της οικογένειας, δωμάτιο για μελέτη των παιδιών, τραπεζαρία κ.λπ. Όλα τα σπίτια έχουν σύνδεση με τα δίκτυα ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΕΥΔΑΠ, και όλα διαθέτουν τουαλέτα μέσα ή δίπλα στο σπίτι.

Ο εξοπλισμός του νοικοκυριού ήταν περίπου πλήρης σε ηλεκτρικές συσκευές βασικής ανάγκης (υγείο, ηλεκ. κουζίνα, πλυντήριο ρούχων).

Στο άθλιο πολλές φορές περιβάλλον των σπιτιών, συναντήσαμε σε πολύ μεγάλο ποσοστό σύγχρονα μέσα υγχαγωγίας και επικοινωνίας, όπως TV έγχρωμη, Video, στερεοφωνικά συγκροτήματα, ασύρματες συσκευές τηλεφώνου. Ιδιωτικό αυτοκίνητο υπήρχε σε ποσοστό 40% (πίνακας 4).

Πίνακας 4.

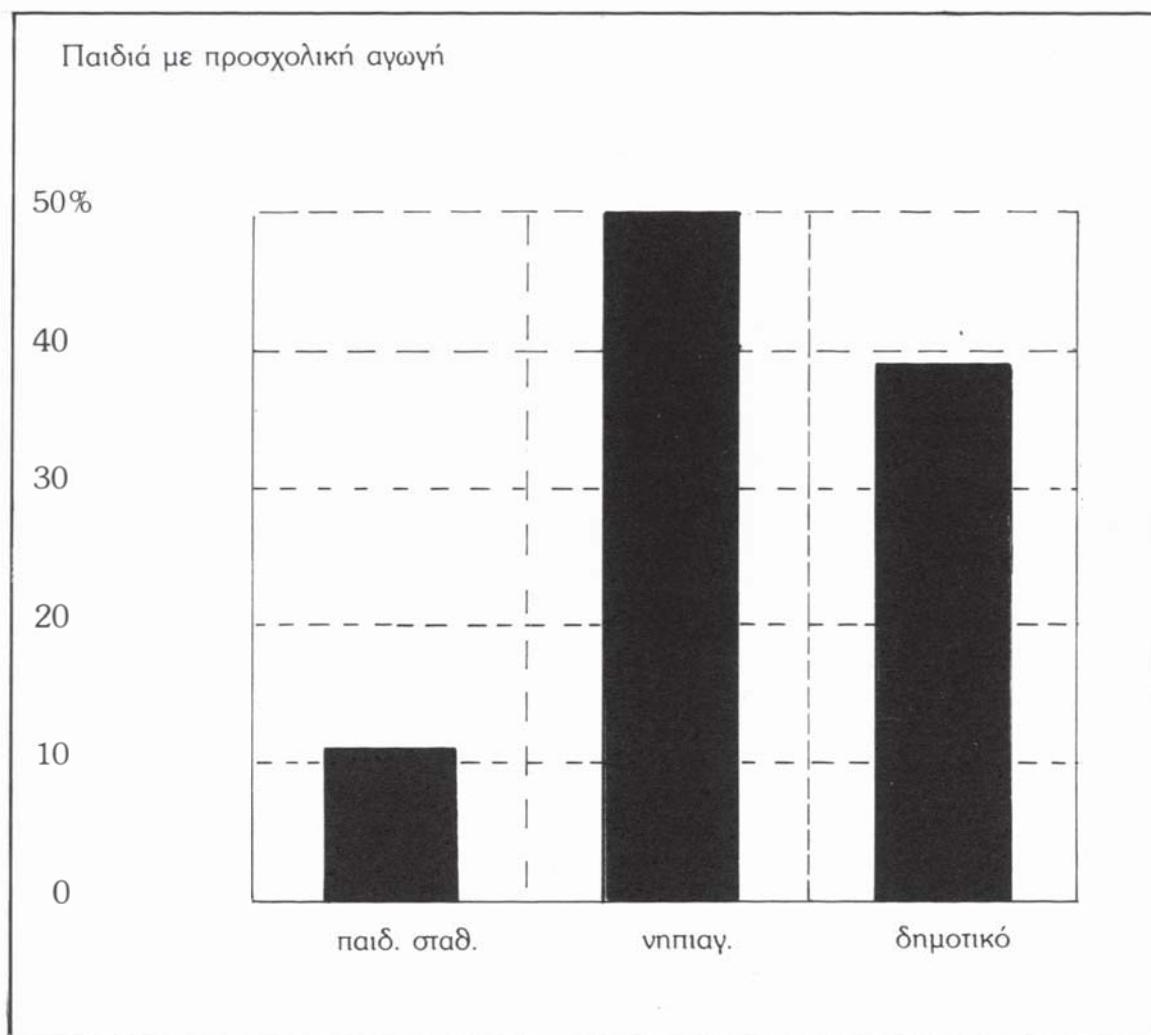
στ. Προσχολική-σχολική εκπαίδευση

Το 11,1% των παιδιών φοίτησε σε παιδικούς σταθμούς, το 50% σε νηπιαγωγείο και το 38,9% φοίτησε κατεύθυναν στο δημοτικό (πίνακας 5).

Όσον αφορά τα σχολεία της περιοχής Περάματος υπάρχει ικανοποιητικός αριθμός σχολείων τα οποία στην πλειοψηφία τους είναι κτιριακώς επαρκή.

Όλα τα δημοτικά λειτουργούν μόνο πρωί.

Υπάρχει όμως ένα στοιχείο με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, κατά μέσο όρο ποσοστό 80% περίπου των παιδιών είχαν πάνω από 5 δασκάλους σ'όλο το δημοτικό (πίνακας 6) ενώ είναι γνωστό ότι, καταβάλλεται προσπάθεια από το Υπουργείο Παιδείας ένας δάσκαλος να κρατάει την ίδια τάξη τουλάχιστον για 2 – 3 χρόνια. Οι δάσκαλοι πάντως που διορίζονται σε σχολεία του Περάματος προσπαθούν να μετατεθούν το γρηγορότερο δυνατό, εκτός αν είναι μόνιμοι κάτοικοι της περιοχής.

Πίνακας 5.

3. Εξέταση των παιδιών

α. Κληρονομικό ιστορικό

14 παιδιά (77,8%) είχαν κάποια κληρονομική επιβάρυνση (γύχωση ή και αλκοολισμός σε 27,7% και μαθησιακές δυσκολίες με ή χωρίς αριστεροχειρία 50%). Για 4 παιδιά (22,2%) δεν αναφέρθηκε κληρονομική επιβάρυνση.

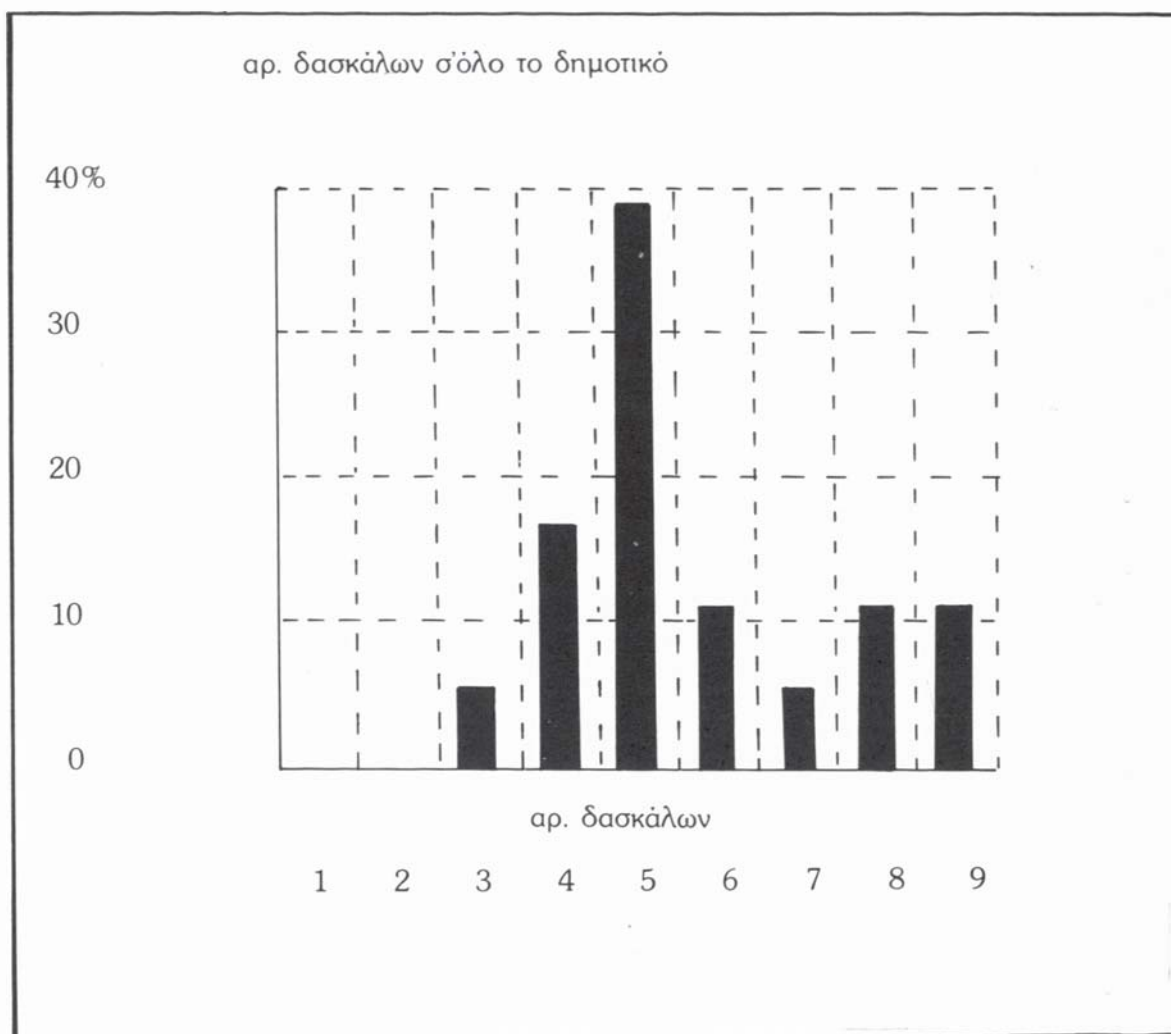
β. Ελαφρά εγκεφαλική δυσλειτουργία

17 στα 18 παιδιά (94,5%) είχαν στοιχεία εγκεφαλικής δυσλειτουργίας (1 – 3 βαθμούς αντιξοότητας στο ερωτηματολόγιο).

γ. Νοημοσύνη

Η αδρή εκτίμηση της νοημοσύνης των παιδιών που εξετάσαμε ήταν (σύμφωνα με το ICD-9) για το 66,6% στα πλαίσια του φυσιολογικού (άνω του 70), ενώ το 33,3% ήταν με ελαφρά νοητική καθυστέρηση.

Πίνακας 6.

δ. Μαθησιακά προβλήματα – άγχος

Πολλά μαθησιακά προβλήματα βρήκαμε κατά την εξέταση των παιδιών. Σε πολύ υψηλό ποσοστό (άνω του 90%) τα παιδιά αυτά δεν μπορούσαν να επιλύσουν απλά προβλήματα αριθμητικής του επιπέδου Β' ή Γ' τάξης δημοτικού, ο γραπτός λόγος περιείχε πολλά ορθογραφικά και συντακτικά λάθη, το δε περιεχόμενο γραπτού και προφορικού λόγου ήταν φτωχό. Περίπου τα μισά παιδιά δεν μπορούσαν να αποδώσουν νόημα σωστά, σε πολύ απλό κείμενο.

Εκτός από ένα παιδί τα υπόλοιπα 17 (94,5%) δεν ήξεραν να διαβάσουν την ώρα και η συντριπτική πλειοψηφία δεν ήξερε ούτε καν την ημέρα ή το μήνα που γινόταν η εξέταση.

ε. Παρέες – ελεύθερος χρόνος

Σ' ό,τι αφορά το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον 28% μόνο των παιδιών είναι ενταγμένο σε μια μονάδα έντονης κοινωνικοποίησης όπως είναι η παρέα, 22% έχει περιστασιακά παρέα, χωρίς ιδιαίτερους δεσμούς μεταξύ των μελών της, ενώ 50% δεν έχει καθόλου

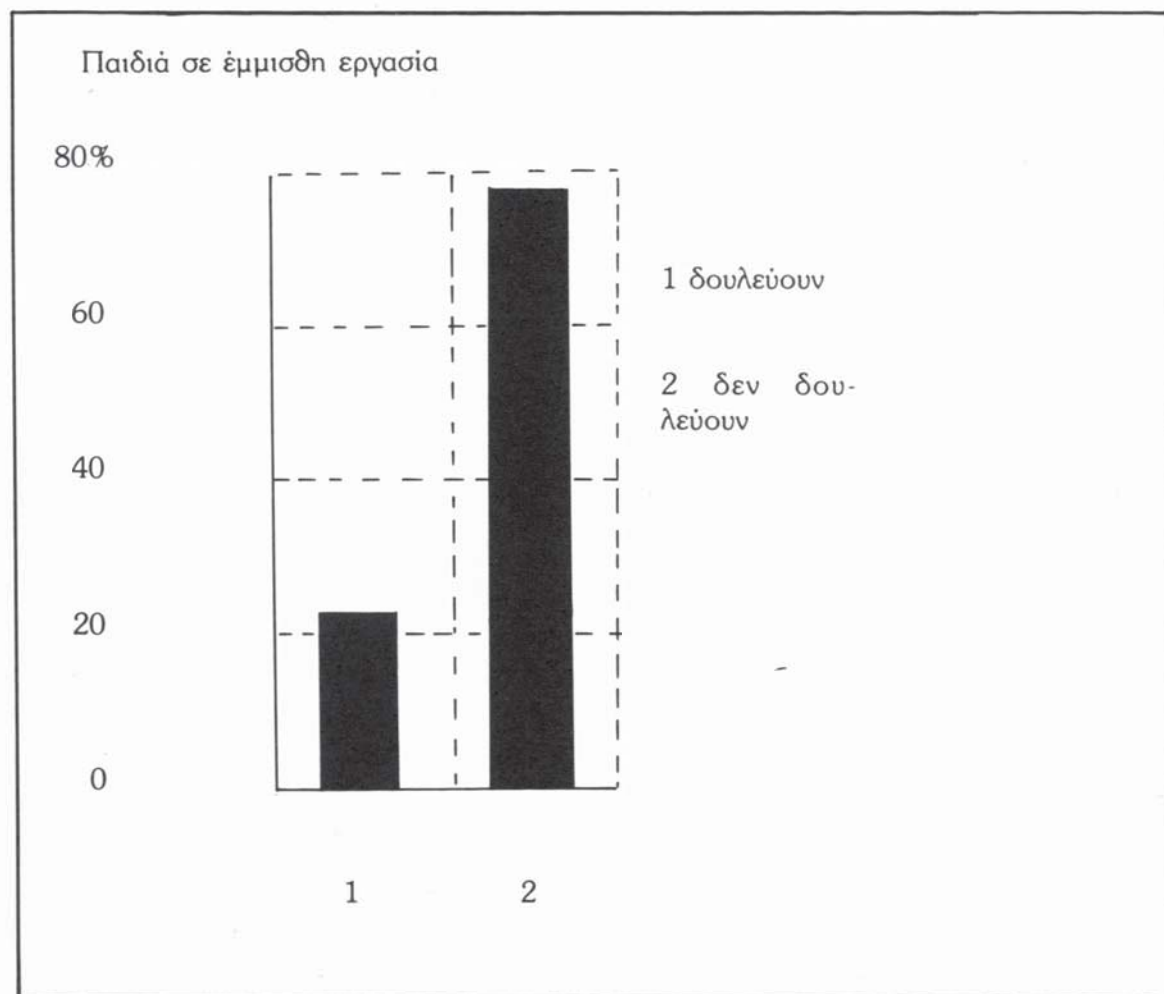
παρέες. Μόνο στο 1/5 των παιδιών που είχαν παρέες υπήρχαν και άτομα του αντίθετου φύλου. Σαν τόπο συνάντησης είχαν κυρίως το δρόμο.

Για όλα τα παραπάνω δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ αγοριών και κοριτσιών.

Ο ελεύθερος χρόνος των παιδιών που εξετάσαμε, αναλώνεται παρακολουθώντας κύρια TV και Video. Το 100% των παιδιών βλέπει καθημερινά TV και το 78% Video. Τα 2/3 των παιδιών κάθονται καθημερινά μπροστά στην οθόνη 1 – 4 ώρες, ενώ το 1/3 πάνω από 4 (4 – 10 ώρες). Το 1/4 των παιδιών βλέπει 3 ταινίες Video ημερησίως.

Τα προγράμματα που αρέσκονται να βλέπουν είναι κύρια παιδικά κινούμενα σχέδια, ταινίες του ελληνικού κινηματογράφου κατά πλειοψηφία κωμωδίες και ξένα έργα (γουέστερν κ.λπ.).

Ραδιόφωνο και μουσική ακούνε σπάνια, πιθανόν γιατί δεν υπάρχουν ιδιαίτεροι χώροι ή και γιατί στερούνται μουσικής παιδείας.

Πίνακας 7.

Βιβλία στο σπίτι δεν υπάρχουν, εκτός από μερικές εγκυκλοπαίδειες που δεν χρησιμοποιούνται ποτέ. Ένα πολύ μικρό ποσοστό των παιδιών (1/3 περίπου) «ξεφυλλίζει» κόμικς περιστασιακά.

στ. Δουλειά

22% μόνο των παιδιών απασχολείται με κάποια αμοιβή μαθαίνοντας ανεπίσημα μια τέχνη. Το υπόλοιπο 78% κάθεται σπίτι και ουσιαστικά δεν κάνει τίποτα (πίνακας 7).

Συζήτηση

α. Διακοπή φοίτησης-μεταγραφές

Την τελευταία δεκαετία, μετά την καθιέρωση της υποχρεωτικής 9ετούς εκπαίδευσης και της κατάχρησης της βαθμολογίας στα δημοτικά παρατηρούνται εντυπωσιακές διαφορές στο χώρο της εκπαίδευσης. Σήμερα τα παιδιά δεν σταματούν το σχολείο κατά τη διάρκεια του δημοτικού σε αντίθεση με ό,τι συνέβαινε τα προηγούμενα χρόνια. Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει πρόσφατη έρευνα της Φραγκουδάκη και συν. (1987) σε άλλη περιοχή της χώρας. Η στατιστική του 1981 αναφέρει ότι το 40% των παιδιών ηλικίας 10 – 14 χρόνων στην περιφέρεια της πρωτεύουσας είχαν σταματήσει πριν την ΣΤ' δημοτικού (και 7,6% από αυτά είχαν φοιτήσει μέχρι και την Γ' τάξη).

Στον δε αγροτικό πληθυσμό σε άτομα ηλικίας άνω των 10 χρόνων οι οργανικά αναλφάβητοι ήταν 14,4% και οι λειτουργικά 21,5%. Τετραπλάσιες γυναίκες σε σχέση με τους άνδρες ήταν τελείως αναλφάβητες, ενώ στους λειτουργικά αναλφάβητους δεν υπήρχε διαφορά ως προς το φύλο. Τα στοιχεία της Φραγκουδάκη και συν (1987) που δείχνουν στατιστικά σημαντική διαφορά όσον αφορά το φύλο (περισσότερα κορίτσια εγκαταλείπουν το σχολείο) αφορούν αγροτικές περιοχές.

Ο σημαντικός αριθμός μεταγραφών από σχολείο σε σχολείο μέσα στη περιοχή Περάματος οφείλεται στη δημιουργία νέων κτιρίων και την ανακατάταξη των μαθητών.

β. Δημογραφικά στοιχεία – οικογένεια – σχολεία

Η εκπαίδευση των γονιών, των παιδιών του δείγματος που εξετάσαμε, ήταν χειρότερη απ'ό,τι στο γενικό πληθυσμό Περάματος. 94,2% των πατεράδων και 100% των μανάδων της έρευνάς μας έχουν φοιτήσει μέχρι και ΣΤ' δημοτικού, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά για το γενικό πληθυσμό Περάματος είναι 51% και 65,5% (Λιάπη και συν 1986). Η διαφορά γίνεται ακόμα πιο εντυπωσιακή όταν η σύγκριση γίνει με το γενικό πληθυσμό της πρωτεύουσας (στατιστική '81).

Καμμία μητέρα από τις οικογένειες του δείγματός μας δεν εργάζεται σε αντίθεση με το 14,6% του γενικού πληθυσμού Περάματος (Λιάπη και συν. 1986). Το γεγονός ότι οι μητέρες δεν δουλεύουν θα πρέπει να έχει σχέση με το υψηλό ποσοστό, 39% των παιδιών που πάνε κατ'ευθείαν Α' δημοτικού χωρίς να μεσολαβεί προσχολική αγωγή, σε αντίθεση με άλλες περιοχές της πρωτεύουσας π.χ. Βύρωνας – Καισαριανή όπου το σύνολο σχεδόν των παιδιών φοιτούν σε νηπιαγωγεία (Παπαθεοφίλου και συν. 1986).

Ο μ.ο. των παιδιών στις οικογένειες του δείγματός μας ήταν 3.055 (SD 1,66), ενώ ο μ.ο στην ευρύτερη περιοχή Περάματος είναι 2,37. Στην περιοχή πρωτεύουσας είναι 1,74 (Μουσούρου 1985).

Η μέση πυκνότητα κατοίκησης στο δείγμα μας είναι 1,94, σε σύγκριση με τη γενικότερη περιοχή Περάματος 1,39.

γ. Ελεύθερος χρόνος

Μόνο το 50% των παιδιών που εξετάσαμε ανήκουν σε συγκροτημένες παρέες σε σύγκριση με το 92 – 99% (κατά κατηγορία) της ευρύτερης περιοχής πρωτεύουσας, για τις ηλικίες παιδιών 15 – 24 χρόνων (έρευνα ΕΚΚΕ Κελπερής και συν. 1985).

Από τα παιδιά του δείγματός μας τα 2/3 κάθονται καθημερινά 1 – 4 ώρες μπροστά στη TV και το 1/3 πάνω από 4 ώρες (4 – 10). Σε αντίθεση με αυτά, τα μισά μόνο παιδιά ηλικίας 15 – 19 χρόνων της περιοχής πρωτεύουσας βλέπουν καθημερινά λίγο τηλεόραση (ΕΚΚΕ '85).

Ραδιοφωνικά προγράμματα και μουσική, τα παιδιά που εξετάσαμε δεν ακούν σχεδόν καθόλου, σε αντίθεση με τα παιδιά της έρευνας του ΕΚΚΕ που καθημερινά ακούνε περισσότερο ραδιόφωνο απ' ό,τι βλέπουν τηλεόραση.

11,1% των παιδιών του δείγματός μας έχει πάει κινηματογράφο το τελευταίο χρόνο και 0% θέατρο, σε σχέση με την έρευνα του ΕΚΚΕ '85 κατά την οποία 97,5% των παιδιών ηλικίας 15 – 19 χρόνων πηγαίνει κινηματογράφο και 45% θέατρο τουλάχιστον μια φορά το χρόνο.

Κανένα από τα παιδιά της έρευνάς μας δεν διαβάζει εξωσχολικά βιβλία – εφημερίδες πολιτικές ή αθλητικές σε αντίθεση με τα 2/3 των παιδιών 15 – 19 χρ. της πρωτεύουσας που διαβάζουν (ΕΚΚΕ '85).

Κανένα από τα παιδιά που είδαμε δεν είναι γραμμένο σε μαζικούς συλλόγους και οργανώσεις ούτε καν σε αθλητικούς, σε αντίθεση με αυτά της έρευνας του ΕΚΚΕ που σε άλλοτε άλλα ποσοστά, πάντως άνω του 25%, συμμετέχουν.

Συμπεράσματα

Τα συμπεράσματα αυτής της έρευνας, μπορούν να συνογισθούν ως εξής:.

1. Την τελευταία δεκαετία, από τότε που άλλαξε ο νόμος για τη βαθμολογία στα Δημοτικά σχολεία, τα παιδιά ναι μεν περνούν τις τάξεις και τελειώνουν το δημοτικό, όμως, υπολείπονται σε βασικές γνώσεις (γλώσσα και αριθμητική) έτσι ώστε μέρος των παιδιών, συνεπικουρούντων και άλλων λόγων, να καδίστανται τελικώς λειτουργικά αναλφάβητα.
2. Ενώ κατά τη διάρκεια του δημοτικού δεν παρατηρούνται εγκαταλείψεις στη φοίτηση, υπάρχει μια κρίσιμη περίοδος – από το τέλος του δημοτικού μέχρι και το τέλος της Α' γυμνασίου – όπου σε μεγάλο ποσοστό εμφανίζεται διαρροή.
3. Από τα παιδιά που εγκαταλείπουν, δεν βλέπουμε να υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά που να αφορά το φύλο.

4. Σε πολύ μεγάλο ποσοστό, παιδιά που σταμάτησαν το σχολείο, είναι παιδιά με νοημοσύνη στα πλαίσια του φυσιολογικού.
5. Στη μεγάλη τους πλειοψηφία αυτά τα παιδιά δεν δουλεύουν, μένουν στο σπίτι και ουσιαστικά δεν κάνουν τίποτα.
6. Τα παιδιά αυτά προέρχονται από οικογένειες με πολύ φτωχό πολιτιστικό επίπεδο.

Προτάσεις

Για να αξιοποιηθούν τα συμπεράσματα αυτά, προτείνουμε:

- να ολοκληρωθεί η εξέταση των παιδιών και να γίνει σύγκριση με τυχαίο δείγμα παιδιών, που συνεχίζουν τη φοίτησή τους στην ίδια περιοχή, καθώς και με τυχαίο δείγμα από αστικές περιοχές
- να γίνει ευαισθητοποίηση γονιών-δασκάλων, ούτως ώστε η έγκαιρη διαπίστωση των μαθησιακών δυσκολιών στα παιδιά, να δίνει τη δυνατότητα παρέμβασης στις πρώτες μόλις τάξεις του Δημοτικού, εκεί που το πρόβλημα μπορεί να βρει τη λύση του γρήγορα και οικονομικά
- την αναπλήρωση του κενού, που προκλήθηκε από την κατάργηση των κατώτερων επαγγελματικών τεχνικών σχολών, με ανάλογες, που να καλύπτουν παιδιά ηλικίας 12 – 15 χρόνων, καθώς και παιδιά ειδικών σχολείων. Να δοθεί βαρύτητα, παράλληλα με την τεχνική εκπαίδευση, στην απόκτηση πρακτικών γενικών γνώσεων, έτσι ώστε τα παιδιά αυτά να μη μειονεκτούν στην καθημερινή τους ζωή.
- δημιουργία προεπαγγελματικών ή επαγγελματικών εργαστηρίων, μια και η ΕΟΚ χρηματοδοτεί μέσω των Δήμων ανάλογα προγράμματα για την αντιμετώπιση του αναλφαβητισμού.

Πιστεύοντας τον αφορισμό του Paulo Freire επαναλαμβάνουμε μαζί του «κάθε πρόταση, όταν γεννιέται κοινωνικά, αποτελεί κοινωνική κληρονομιά».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Εγχειρίδιο διεθνούς στατιστικής ταξινόμησης νόσων-κακώσεων και αιτιών θανάτου 1975 (9η αναθεώρηση) WHO Geneve – μετάφραση Υπουργ. Κοιν. Πρόνοιας 1977
2. Κελπερής Χ., Μουρίκη Α., Μυριζάκης Α., Παραδέλλης Θ., Γαρδίκη Ο., Τεπέρογλου Α. (1985) ΕΚΚΕ «Νέοι: διάθεση χρόνου-διαπροσωπικές σχέσεις»
3. Παπαθεοφίλου Ρ., Κοζαδίνος Μ. (1987) «Εμπειρία Ιατροπαιδαγωγικής Υπηρεσίας Κέντρου Ψυχικής Υγιεινής»
4. Παπαθεοφίλου Ρ., Ρότσικα Κ., Πεχλιβανίδου Λ., Μαδιανού Δ., Μαδιανός Μ.: «Μαθησιακές δυσκολίες σε δύο δήμους της Αθήνας. Πρώιμη διάγνωση στη προσχολική ηλικία» 2ο σεμινάριο προσχολικής αγωγής ΚΨΥ 1985

5. Λιάπη Μ., Μαρκόπουλος Α., Παπαγιαννόπουλος Ν., Χατζηγιάννη Κ. (1986) «Τα παιδιά σχολικής ηλικίας στο Πέραμα» ανέκδοτη έρευνα δήμου Περάματος
  6. Μουσούρου Λ.: «Οικογένεια και παιδί στην Αθήνα» Εστία 1985
  7. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων «Στατιστική της Εκπαίδευσης» 1981
  8. Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας «απογραφή 1981»
  9. Φραγκουδάκη Α., Ψαλλίδα Κ.: «Κοινωνική ανισότητα στην εκπαίδευση» ανακοίνωση στο 5ο διεπιστημονικό συνέδριο ΙΥΠ 1987
  10. Unesco γενική συνδιάσκεψη 1978
-